

Revizirimi Europaki Charta
vash Terne Manushengi Participacija
ano Lokalne thaj regionalno Dzivdipe

(21 maj 2003)

Kongreso e Lokalne thaj Regionalne Autoritetija ani Europa

Revizirimi Europaki Charta
vash Terne Manushengi Participacija
ano Lokalno thaj Regionalno Dzivdipe
(21 maj 2003)

Kongreso e Lokalne thaj Regionalne Autoritetongo ani
Europa

Revizirimi Europaki Charta vash e terne Manushengi Participation ano Lokalno thaj Regionalno Dzivdipe

Lendini/adoptirimi kotar o Kongreso vash Lokalno thaj Regionalno
Autoritetija ani Europa
pe 21 majo 2003
(10-to sesija - Appendix vash e Rekomandacija 128)

So shaj arakhen andre

Avgo vorba	5
Preambula	7
Principura	8
Kotor I: Sektorskere politike	9
I.1 Politika vash sport, lachi voja thaj khetanutno dzivdipen	9
I.2 Politika te promovirinel pe buti e ternenge thaj maripe mamuj o bibukjaripe	9
I.3 Urbano trujalipe thaj khera, kherengere politike, thaj transporti	10
I.4 Edukacijaki thaj trening politika vash promoviripe terne manushengiri participacija	12
I.5 Politika vash mobiliteto thaj pharuvipe	12
I.6 Sastimaski politika	13
I.7 Politika vash jekhipe mashkar mursha-dzuvlja/gender/	14
I.8 Specifikani politika vash gava/ruralno/ regionija	16
I.9 Politika vash lokheder avibe dzi kultura	16
I.10 Politika vash shajutno/lacho/ progreso thaj vash trujalipe	18
I.11 Politika vash maripe mamuj violenca thaj kriminalo	18
I.12 Anti-diskriminacijaki politika	19
I.13 Politika vash seksualiteto	20
I.14 Politika vash avibe dzi ko hakaja thaj kanuno/zakono/	20

Kotor II: Instrumentura vash ternengi participacija 22

II.1	Trainingo vash ternengiri participacija	22
II.2	Terne manushengo informiribe.....	23
II.3	Promoviribe ternengi participacija trujal informacije thaj komunikacijakere tehnologije	24
II.4	Promoviribe e terne manushengiri participacija ano mediumija.....	24
II.5	Dejbe kurazho e terne manushenge te keren volontarno buchi thaj te len bareder sama so achol pes an lengere komunitetija	25
II.6	Suporti vash e terne manushengere projektija thaj inicijative	25
II.7	E terne manushengere organizacijengo promoviribe	26
II.8	Ternengiri participacija ano nagavernoskere organizacije (NGO) thaj politikane partije.....	27

Kotor III: Institucionalno participacija e terne manushengo ano lokalne thaj regionalne butja.....28

III.1	Ternengere konsilija, ternengere parlamentija, ternengere forumija	28
III.2	Suporto vash e structure pe ternengi participacija	30

Avgo vorba

I funda vash kodo so sasa te ovel revizirimi Europaki Charta vash e Terne Manushengi Participacija ano Lokalno thaj regionalno Dзивdipe pashlolas upral e avguni thaj dujto konferencija vash e ternengere politike, organizirime kota e the Ushtavibaski Konferencija vash e Lokalno thaj Regionalno Autoritetija, ano Lausanne (june 1988) thaj ano Llangollen (septembro 1991) bersha. Sig pali kodo, ano marto 1992, e Ushtavibaski Konferencija adoptuindas i Rezolucijathe 237 thaj Artiklo 22 vash e Chartako leibe/adoptiribe.

Te keren pes 10 bersha sar si kerdini e Europaki Charta vash e Terne Manushengi Participacija ano Lokalno thaj Regionalno Dзивdipe o Konsilo Europakere Kongresonca vash e Loklano thaj regionalno Autoritetija ani Europa, khetane e europake Konsiloskere Direktorijatesar vash e Terne thaj Sporti, organzirinde konferencija anavkerdi sar "Terne Manusha – Akterura an pengere Forura thaj Regionura". Kodole konferencijako cilo ikerdini ano Krakow pe 7 thaj 8 marti 2002 bersh, sasa te kerel pes evaluacija ano progreso kerdino ano umal katar e ternengiri participacija pali e Chartako deshebershengo egzistiribe, dzikote gele diskusije vash e droma pe majodorutno ternengo participiribe, mashkar javer vi kodolesar so ulavenas pes e lache praktike. E konferencijakere participantura adoptuindas e Krakow-akere Deklaracija an savi von vijekhvar phendine kaj e terne manusha si themeskere manusha an pengere komune thaj regionija kote so von trajin, sar so si vi e javera manusha, thaj kodoleske, vi e ternen musaj te ovfel aksesu pe sa e forme katar e participacija ano them thaj te reafiriminel pest haj te promovirinel pes e ternengi rola ano themesko demokratikano zuraribe, specijalno ano lokalno thaj regionalno publikano dзивdipe, ka ovel astardino vaj re-etablirimo. Dureder, I konferencija dijas vi kontribucija ande Europako Konsilosko Integririme Projekto "E Demokratikane Institicije te Keren Buchi".

E participantura dureder, akhardine vash kodo te del pes palpale pe butja so sikavena pes anglal e terne manusha pe kadala moderna societe/thema/. Konsekventno kodolesar von rodije o CLRAE thaj e Godideibaskoro Konsilo vash e Ternikane Phuchimata ano Europako Konsilo te phenen eksperton save so ka keren propozalura vash modificiribe e Europakere Charta vash e Terne Manushengiri participacija ano Lokalno thaj Regionalno Dзивdipe, te shaj te del pes palpale pe butja so arakhljona ano 21-to shelbershippe ko themsko informiribe thaj urbano nasiguriteto.

E bucharne khidipa sasa organizirime pe agor ko 2002 bersh thaj ko astaribe e 2003 bershe. E debate so sasa pe kodola bucharne khidipena dije i funda/baza/ kotar e adadzivesutni Chartaki verzija. Kodi Chartaki verzija si ulavdini pe trin sekcije. I avguni dela e loklane thaj regionalne autoritetonge legarimasko lil vash kodo sar te keren politike save ka afektirinen e ternen pe but areje. O dujto kotor dela instrumentura vash majodorutni participacija e ternengi. Pe agor, i trito sekcija dela godi sar te keren pes institucijengere kondicije vash e terne manushengi participacija.

Preambula

E terne manushengi aktivno participacija ano decizije thaj akcije pe lokalno thaj regionalno nivelo si but importantno te khamlem te vazdas buteder demokratichne, inkluzivno thaj prosperitetno thema/societe/. Participiribe ano demokratikano dzivdipe ande komuniteta naj numa o alusaribe, elekcije , vi kodo so akala duj si but importantno elementura. Participacija thaj aktivno themeskere manusha si te ovel pes hakaj, chachipe, than thaj shajipe thaj kote so trubuj suporto te participirinel pes, te kerel pes influence upral e decizije, thaj te lel pes than ande akcije thaj ektivitetija so ka den kontribucija te vazdel pes jkeh lacheder them/societa/.

E lokalna thaj regionalno autoritetija, sar vi e autoritetija so si pasheder dzi pe terne manusha, si olen but importantno rola te khelen ano promoviribe pe ternengoro participiribe. Kerindoj kodo, e lokalno thaj regionalno autoritetija shaj te sigurinen kaj e terne manusha na numa ka shunen thaj ka sichon vash e demokratija thaj themesko dzivdipen, numa ka ovel olen vi shajipe te praktcirinen olen. Sar te si, e terne manushengi participacija naj numa keribe aktivno themutnipe vaj numa vazdipe e demokratijako vash avutni vrama. Si vitalno, te si I participacija hachardini sar jekh hoshipe, te hacharen kaj von shaj te keren influence thaj te keren decizije thaj akcije kana sit erne thaj naj pe phureder nivelo ko lengo dzivdipe.

Kana e loklano thaj regionalno autoritetija dena suporto thaj promovirinen e ternengiri participacija, von pe jekh vrama vi dena kontribucija ki socialno integracija e terne manushengi, azhutindoj olen te maren pes mamuj e presije pe lengere ternikane butja, numa vi kodolesar so ikljola kotar e modern thema kote so o anonimiteto thaj individualizmo butivar si but dominantno. Sar te si, te ovel e ternengiri participacija ano lokalno thaj regionalno dzivdipe lacho/zuralo/, rodela pes vareso buteder kotar buhljaripe/zuralipe/ thaj numa restrukturiribe ano politikane thaj administracijakere sistemija. Savi te ovel politika vaj akcija dizajnirime te promovirinen ternengoro participiribe, musaj te sigurinel kaj e kulturakoro trujalipe si jekh kotar e respektija vash e terne manusha thaj musaj te len pes ani godzi vi sa e javeripa thaj javerengere trubujimata, situacije thaj aspiracije mashkar e terne manusha. Thaj musaj te involvirinen pes kate vi e butja sar so si vi lachi voja thaj lachi vrama.

Principura

1. E terne manushengiri participacija, pe lokalno thaj regionalno dzivdipe, musaj te lel andre kotor e globalno politika vash participiribe ande loklano thaj regionalno dzivdipe, sar so si vakeredino ande Rekomandacija Rec (2001) 19 kotar e Ministerongo Komiteto kotar e thema membrura vash e manushengiri participacija ano lokalno publikano dzivdipen.
2. E loklano thaj regionalno autoritetija mishto dzanen kaj sa e sektorskere politiken musaj te ovel ternikani dimenzija. Kodoleske von dikhena te dzan pali e provizije so ikljona kodole chartatar thaj te implementirinen bute formen katar e participacija, so achola pes pali konsultacija thaj kooperacija e terne manushencar thaj olengere reprezentantoncar.
3. E principura thaj javereder forme kotar e participacija vakerdine an kodi charta si vash e sat erne manusha bizi savi te ovel diskriminacija. Te resel pes dzi pe kodo, specijalno sama trubuj te lel pes vash e promoviribe e participacijako ano loklano thaj regionalno dzivdipe e terne manushengo so avena kotar e dukhavdine sektorija ano them thaj terne kotar e etnikane, nacionalno, socijalno, seksualno, kulturakere, religijakere thaj lingvistikakere minoritetija.

Kotor I: Sektoreskere politike

1.1 Politika vash sport, lachi voja/vakancija/ thaj khetanutno dzivdipen

4. E loklane thaj regionalne autoritetija trubuj te den azhutipe te organizirinen pes socio-kulturkere aktivitetija – save ka oven kerdine kotar e ternengere asocijacje thaj organizacije, ternikane grupe, thaj komunakere centrija – save so, khetane e familijencar, shkolenar vaj bukjasar, si jekh kotar e akterura vash e socialno kohezija ani komuna vaj ande region; von si jekh idealno kanalo vash e ternengiri participacija thaj implementiribe pe ternengere politike ande umala vash sporti, kulturea, zanatura thaj kino-bikinibe, artistikane thaj javera forme kotar e kreativiteto, thaj vi ande umal katar e socialno akcija.
5. Te shaj te buhljarel thaj te zurarel pes e ternengo loklano thaj regionalno khetanutno sektoro, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj, trujal e adekvatno aktivitetija te den olenge suportu, specialno vash e organizacije save kerena treningoja vash e fasilitatora thaj liderura ande ternengere klubija thaj organizacije, thaj vi sar terne buchara, save khelena vitalno kotor ano dzivdipe pe lokalno thaj regionalno nivelo.
6. E lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj te den kurazho e asocijacje te promovirinen aktivno participacija e terne manushengi an pengere statutarno kupe/grupe/.

1.2 Politika te promovirinel pe buti e ternenge thaj maripe mamuj o bibukjaripe

7. E ekonomikane thaj e socialno kondicije pe save si e terne manusha, kerena influence upral olengo mangipe thaj shajipe te participirinen an pengere loklano komune. Kana e terne manusha si bibukjako vaj dziven ano chorolipe, von naj motivirime, naj le voja, resursija thaj socialno suproto te oven aktivna themeskere manusha ano lokalno thaj regionalno dzivdipe. E terne bibukjakere manusha si crdime pe rig themestar/societatar/, thaj kodoleske e lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj te zuraren politike thaj te promovirinen inicijative te shaj te harnjarel pes o bibucharipe.

8. Kodoleske, e lokalno thaj regionalno autoritetijal trubuj te:
- i. keren politike thaj programija khetane e terne manushencar (leindoj vi kodolen so naj olen buchi, vaj si teli risiko te achon bizi buti), lokalno buchara, kino-bikinibaskere unije, edukacija, autoritetija vash treningo thaj buchi, thaj ternengere organizacije, te adresirinen e phuchimata vash ternengoro bibucharipe thaj te promovirinen shajipena vash e terne manusha te shaj te arakhen penge buti;
  - ii. keren pes lokalno centrija vash e buti save ka den zhutipe specijalcondar thaj suportu e terne bibuchakere manushenge save so ka shaj te arekhen penge lachi thaj stabilno buchi. E terne bibuchakere manushen trubuj te ovel hakaja te oven hemime ano kodole centrongo menadziribe, te khamle te keren kodo;
  - iii. te den suportu te keren pes bisnisija, support the establishment of businesses, inicijative thaj kooperacije kotar e terne manusha vaj grupe ternendar, kolenge ka del pes fundiribe thaj javer zhutimos, sar so si e dokumentura buchake, thana, treningo thaj profesionalno sugestije/godi/;
  - iv. te motivirinen pes e terne manusha te eksperimentirinen e socialno ekonomijasar, inicijativencar vash korkorutno azhutipe thaj kooperiribe.

1.3 Urbano trujalipe thaj khera, kherengere politike, thaj transporti

9. Khetane e reprezentantoncar katar e ternengere organizacije, lokalno thj regionalno autoritetoncar, trubuj te keren kondicije vash zuraripe jekh urbano trujalipe bazirimo upral e politike vash lacheder integriribe, dzivdipaskoro trujalipe savo ka ovel vash socialno interakcija thaj te keren pes uche kvaliteteskere publikane thana.
10. E loklane thaj regionalno autoritetija trubuj te dzan pali e politike vash khera thaj urbano trujalipe save so pasheder ka involvirinen e terne manushen ano konsultacijakere aranzmanija, anindoj khetane e loklano vaj regionalno elektirime reprezentanton, manushen save keren decizije ande ekonomija, lideron asocijacijendar thaj arhitekton. Olengo cilo si:

- i. te keren programura vash buteder harmonizirime trujalipe vash jekh personalno lejbe than thaj te zurarel pes jekh realno solidariteti mashkar e generacije;
  - ii. te kerel pes intenzivno politika vash urbano trujalipe savo ka lel ani godzi e khereskere socijalno thaj interkulturakere realiteton kana ka keren pes programija vash khera thaj kherengoro renoviribe.
11. Ki pasha kooperacija e ternengere organizacijencar, kiradzijengere organizacijencar/vaj manushencar so si teli kirija, socijalno kherengere agencije thaj socijalno buchara, lokalno thaj regionalno autoritetija, trubuj te promovirine pes buhjaripa/zuraripa/ ande sa e socijalne structure so egzistuin:
- i. lokalno informacijengere servisija pe khera vash e terne manusha;
  - ii. lokalno shemencar (sar, vunzhule love bizi bari kamata, sistemija vash garantirimi renta/kirija/) te zhutin e terne manushen lokheder te aven dzi ko kher.
12. E terne manushengoro mobiliteto shaj te kerel pes trujal lokheder avipe dzi pe publikano transport pe savo e terne si majbaro numero. Kodo mobiliteto si but importantno vash participacija ano socijalno dzivdipe thaj vash kodo te ovel pes chachuno themeskoro manush.
13. Kodoleske e terne manusha trubuj te oven involvirime ande organizacije vash publikano transport, vi pe lokalno, vi pe regionalno nivelo. Trubuj te oven specijalno nakuch shajipena vash e chorole manusha save so nashti te pokinen o publikano transport.
14. Ano gava, o mobiliteto thaj o transport si fundamentalno vash e dzivdipaskoro kvaliteteto thaj vash participiribe ano publikano dzivdipe. Kodoleske e lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj te azhutin ruralno transporteskere inicijative save so ka shaj te del e manushenge transporteskere servisija (publikane vaj privatnikane, individualno vaj kolektivno) thaj te vazdel o mobiliteto ande gava vash e grupe save si e terne manusha kolenge trubuj gasavo transport vash lacheder dzivdipe.

1.4 Edukacijaki thaj trening politika vash promoviripe terne manushengiri participacija

15. I shkola si jekh institucija pe savi e terne manusha na numa so nakhaven jekh kotor olengere dzivdipastar thaj kote so lena peski formalno edukacija; numa si vi than kote so kerena pes olengere dikhipena thaj perspective vash o dzivdipe. Si esencijalno so e terne sichona vash e participacija thaj demokratija dzikote si ande shkola thaj kodola kursija pe demokracija, participacija thaj themutnipe shaj arakhen pes ani shkola sar jekh resursi. Sar te si, i shkola musaj te ovel than kate so e terne manusha ka len eksperienca demokratijatar ande akcije kote so lengiri participacija thaj lejbe decizija ka arisen suporto, ka oven promovirime thaj ka oven efektive. Kodoleske:

- i. e lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj aktivno te den kurazho vash terne manushengi participacija ande shkolako dzivdipe. Von trubuj te den finansijako thaj javer suporto sar so si than vash khidipena te shaj e terne manusha te keren pengere studentongere demokratikane asocijacije. Kodola ternengere asocijacije khamela pest e oven korkorutne thaj te oven legardine kotar e terne, thaj te mangle e terne, von shaj te len than ano decizijengo keribe ande shkola, khetane e sikavnencar thaj e shkolakere autoritetoncar.
- ii. kote so e lokalno thaj regionalno autoriteton isi responsibiliteto vash e shkolako kurikulum, von trubuj te sigurinen kaj e studentura thaj e studentongere asocijacije ka oven konsultirime vash e kurikulumo thaj sichovibaskere planija thaj programija. Von trubuj vi te sigurinen kaj i civilno thaj politikani edukacija si inkorporimi andre ani kurikula thaj kaj ka del pes olenge sa e resursija so trubuj olenge sar vi e resursija ande edukacijakere programija vash sa e studentura.

1.5 Politika vash mobiliteto thaj pharuvipe

16. E lokalne thaj regionalno autoritetija trubuj te den suporto kadale asocijacijenge vaj gruponge save kerena e terne manushenge mobiliteto (terne bucharenge, studentonge, vaj volontarno manushenge) trujal pharuvibaskere politike, thaj netvorkeskere politike, leindoj sama pe Europakoro themutnipe.

17. E lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj te den kurazho e ternenge, olengere organizacijenge, thaj olengere shkolenge, aktivno te participirinen pe internacionalno aktivitetija, sa e tipura kotar pharuvipa teli e Europakere netvorkura. Kodola autoritetura trubuj te den olenge financijako azhutipe, te shaj te promovirinel pes chibjengoro sikljovipe thaj interkulturako pharuvipe, sar vi e terne te pharoven experience mashkar pende.
18. Von trubuj te len andre e ternen/vaj lengere reprezentanton ande gasave komitetura thaj javera organija save nisi responsibiliteto te implementirinen gasave pharuvipa mashkar pende.

1.6 Sastimaski politika

19. Dikhipasar te promovirinel pe emergencija thaj projektongi implementacija kerdine kotar e terne manusha thaj so ka promovirinen, vi zuraripe e konceptosko vash sastipe trujal amende thaj e dinamike kotar e komunitetako dzivdipen, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj te keren institucionalno mashinerija vash e konsultiribe mashkar e ternengere organizacije, alusarde reprezentantoncar thaj sa e javera socijalno vaj profesionalno grupe save nisi intereso pe socijalno jekhipa thaj sastipaskoro promoviribe.
20. Arakhlina bilache efektoncar katar o dohani, alkoholo thaj e drogi mashkar e terne manusha, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj te zuraren, sikaven thaj te promovirinen, khetane e javera reprezentantoncar kotar e ternengere organizacije thaj e sastipaskere servisoncar, te keren lokalno informacijengere politike thaj sama vash e terne manusha save si afektirime gasave problemoncar, sar vi te kerel specijalno trening politike vash e terne socijalna buchara thaj volontarno bucharenar, thaj e lideroncar kotar e organizacije save so kerena buti upral e prevencijakere thaj rehabilitacijakere strategije vash kodola dukhadine terne manusha.
21. Dikhindoj kaj bajrola o numero kotar e seksualno nasvalimata, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj intenzivno te keren informativno kampanje thaj preventivno aktivitetija e terne manushencar, thaj te andre ande komuna, te vazdel pes solidariteto ande socijalno relacije mashkar e manusha, ten a chiven pes kodola nasvale pe segregirime thana. E terne manusha thaj e reprezentantura

kotar e ternengere organizacije thaj e sastipaskere servisija, trubuj pasheder te involvirinen pes/hemin/ pes ande dizajniribe thaj implementiribe gasave informacijengo thaj akcijakere programongo.

1.7 Politika vash jekhipa mashkar mursha-dzuvlja/gender/

22. Sar kotor lengere politikendar te kreirinen optimum kondicije vash jekha-jekh participacija e dzuvlengi thaj e murshengi pe lokalno thaj regionalno nivelo, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj te keren afirmativno akcija pe suportu e terne dzuvlja thaj e mursha lokheder te aven ki pozicija te ovel olen responsibiliteto ano profesionalno dzivdipe, ande asocijacije, politike thaj andre mashkar e lokalno thaj regionalno autoritetija.
23. Kobor so shaj buteder, e lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj te promovirinen, kotar e majcikne bersha thaj majdur, gasavi politika ande edukacija vash o jekhipa mashkar e dzuvlja thaj e mursha.
24. Te promovirinen politika vash jekhipa mashkar e dzuvlja thaj e mursha, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj te:
  - i. te keren penge medium-vramako plani cilosar te eliminirinen/chinaven/ o najkehipa mashkar e terne dzuvlja thaj e mursha;
  - ii. Implementirinen thaj evaluirinen e aktiviteton save ka promovirinen jekh shajipena vash e terne chaja thaj terne dzuvlja.
25. Te resel pes kodo cilo, kadala politike trubuj te zhutin majangle e terne chajen thaj e terne dzuvlen:
  - i. te resen sepcifikane informacijen vash trening kursija vash profesionalno kvalifikacije;
  - ii. te sichon zanatura kodolesar so ka ovel olenge dendine grantura, specifikane kursija vash varesavi profesija leindoje kate vi e profesijen kolencar majbut e mursha keren buchi;

- iii. te trenirinen pest e legaren publikane bucha kodolesar so ka del pes olinge responsibiliteta pe majuche nivelura, leindoj kate an godzi vi o procento/kvota/ savi si rezervirime vash e dzuvlja;
- iv. te sikaven pes olinge finansijakere aktivitetija vash e socialno servisura save so azhutine e chajen thaj e terne dzuvljen.

1.8 Specifikani politika vash gava/ruralno/ regionija

26. E lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj te len sama e diferencije/javeripa/ mashkar e e terne kotar e ruralno areje/gava/ kana zurarena vaj kerena akcije thaj aktivitetura vash e terne manushengi participacija thaj promocija. Kodoleske von trubuj te:

- i. sigurinen kaj e edukacijakere, bucharipaskere, kherengere, transporteskere thaj javera sektorijalne politike, reflektirinena thaj adresirinena e specijalno trubujimata so isi e terne manushen so trajin/dziven/ ande ruralno areje/gava/. Kodola politike trubuj te azhutin e terne manushen save so khemen te dziven an ruralno areje – te shaj keren kodo. E terne manusha save dziven an ruralno areje chi trubuj te adzikeren cikneder nivelu kotar e socialne servisura thaj provizije kodolendar so dziven ane forura pe urbano areje;
- ii. te del finasijako thaj javer suporto e terne organizacijenge thaj e javera komunitakere organizacijenge save si aktivne ko an gava ko ruralno areje. Kodola organizacije shaj te stimulinen o socialno thaj o kulturakoro dzivdipe ande ruralno komunitetija thaj shaj te oven jekh zuralo dumo vash e terne manusha. E terne thaj e javera komunitongere organizacije na numa so khelen jekh importantno rola upral e ternengiri participacija; von shaj vi te bajraren e dzivdipaskoro kvaliteti thaj te maren pes mamuj e problemura, sar so si ruralno izolacija.

1.9 Politika vash lokheder avibe dzi kultura

27. O arti thaj i kultura egzistuin ano forme save sip e jekh vrama vi multiplikativno, vi konstantno pharuven pes, leindoj ani godzi e thana, thaj e vramakere periodija. Sar te si, o arti thaj i kultura si akanutno thaj avutno personalno thaj kolektivno barvalipe, pe savo e suksesijale generacije dena pengi kontribucija. Von si, jekhe rigatar, refleksija kotar sako jekh them. E terne manusha, trujal olengo praktciribe e kulturako thaj olengere kapacitetija vash inicijative, rodipe thaj invencije, vazden thaj khelen rola pe sa kodola kulturakere buhljaripa. Kodoleske, si importantno te del pes olenge shajipe te aven kotor e kulturatar an sa

peskere form thaj te promovirinen pengere shajipena vash kreativno aktivitetija leindoj kate vi e neve umala so sikavena pes.

28. Kodoleske, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj te adoptuin, ki asocijacija e terne manushencar thaj olengere organizacijencar, politike dizajnirime te shaj te del olenge shajipe te aven kulturakere akterija, te shaj te aven dzi ko dzanlipe, kulturakoro prakticeribe thaj kreativno aktivitetija an pengere thana thaj te keren pes, dizajnirinen metode te shaj sa kodo te resel pes.

1.10 Politika vash shajutno/lacho/ progreso thaj vash trujalipe

29. Arakhindoj sa bareder bilachipa ano dzivdipaskoro trujalipe/atmosfera/, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj te den finansijako suportu vash edukacijakere projektija ande shkole thaj asocijacje, te shaj te vazdel pes i sama vash gasave sa bareder problemija ano dzivdipaskoro trujalipe.

30. Dzanindoj kaj kodola trujalipaskere problemija si primarno grizha e terne manushengi save so ki avutni vrama ka dikhen e problemija vaj e bilache efektija ten a lejlam sama vash kodo bivuzho trujalipe an savo dzivasa, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj te den suproto vash e aktivitetija thaj projektija save promovirinen sasto/lacho/ dzivdipaskoro trujalipe thaj trujalipaskiri protekcija, thaj pe sa e aktivitetija te involvirinel e terne manushen thaj lengere organizacijen.

1.11 Politika vash maripe mamuj violenca thaj kriminalo

31. Ikerindoj ani godzi kaj e zhertvi/viktime/ kotar o kriminalo thaj violence butivar si e terne manusha, thaj dzanindoj kaj trubuj te arakhen pes adekvatno dejbe palpale pe gasave fenomenijja sar so si o kriminalo thaj violence, thaj pe agor kaj trubuj te involvirinen pes e terne manusha ano kodo maripe mamuj gasave problemija;

32. E lokalne thaj regionalne autoritetija trubuj:

- i. e terne te len pes andre ano konsilija vash kriminaleski prevencija, odoj kote so kadala konsilija egzistuin;
- ii. keribe buchi e ternencar save so si teli risiko te oven kotor kriminalestar, vaj kodola so aba si involvirime ano kriminalo;
- iii. maripe mamuj rasaki violence sa e zorencar so isi amen;

- iv. ma te bistren pes sa e formi kotar i vilenca so sikavela pes ani shkola. Kodo shaj te kerel pes ki kooperacija sa e relevantno faktorencar, sar so si edukacijakere thaj policijakere autoritetija, e sichara, e dada thaj e daja, thaj korkore e terne;
  - v. te kerelpes kontribucija ko netvorkongo keribe kotar e asocijacije thaj projektija vash na-violencako promoviribe, tolerancija, vi ande shkole vi avrijal e shkole;
  - vi. te kerel pes sa so shaj te protektirinen pes e terne kotar e seksualno eksploatacija, bilachipa vaj savi vi te ovel forma kotar bilachipa thaj te keren pes structure save so ka den psihologikano, materijalno suporto thaj konsultacije vash e zhertve/viktimize/.
33. An implementiribe kotar sa majupre phendino, e lokalne thaj regionalno autoritetija trubuj te vazden klima vash pakhiv thaj respekti mashkar e terne manusha thaj e publikane autritetija, saro si si I policija.

1.12 Anti-diskriminacijaki politika

34. E lokalne thaj regionalno autoritetija trubuj aktivno te promovirinen manushikane hakajen thaj aktiviteton mamuj e diskriminacija pe minoritetija (leindoj kate vi e terne minoriteton) vaj I diskriminacija so kerela pes mamuj e invalidija thaj javere grupe so arakhena pes e diskriminacijasar, thaj trubuj te promovirinen multikulturakere komunitetija trujal e minoritetongo integriribe, leindoj ani godi olengere trubujimata, tradicija, kultura thaj dzivdipasko stili.
35. An kodi konekcija, e lokalne thaj regionalne autoritetija trubuj te:
- i. nakhen vaj te zuraren e anti-diskriminacijakere legislacija thaj te sigurinen jekh aksesu vash sa e themeskere manusha dzi pe publikane thana, pe treningura, pe shkola, khera, pe kulturakere aktivitetija, thaj pe javera areje dzivdipastar. Gasavo aksesu/avibe/trubuj te ovel monitoririmo thaj garantirime leindoj pe vasta sa e institucije kotar e lokalno gavernoskere reprezentantura thaj e minoritetongere reprezentantura;

- ii. te kerel pes inter-religijengere dijalogija, multikulturalizmo, anti-rasistikani edukacija thaj edukacija mamuj diskriminacija sar kotor e shkologere kurikulumondar.

1.13 Politika vash seksualiteto

- 36. Dzikote dzala olengi tranzicija kotar chavorikani dependenca familijatar, shkolatar, religijakere komunitatar vaj javere "autoritetondar" dzi pe lengo avtonomno bare manushengo dzivdipe, e terne manusha shaj te arakhen pes bute phuchipencar vash olengiri personalno relacija (e familijasar vaj pashe manushencar, olengere amalencar vaj partneroncar). Olengoro bajrovipe thaj olengoro seksualiteto na savaht si lokhe. Dureder, shaj arakhen vi varesavi ignorancija vash varesave bucha phangle seksualno sastipasar vaj bipakhiv vash varesave risikoja kotar seksualno dzivipen.
- 37. Te zhutil pes e terne manushenge te arakhen korekore pengo drom an kodi areja thaj te ovel olen jekh sasto thaj lacho seksualno dzivdipe, e lokalno thaj regionalno autoritetija, khetane e dadencar thaj e dajencar, shkolencar thaj organizacijencar specijalizirime vash kadala bucha, trubuj te promovirinen thaj te den suproto vash:
  - i. na-direktivengi seksualno edukacija ande shkole;
  - ii. organizacijenge thaj servisonge so dena informacije vash o khamlipe/mangipe/, relacije, seksualiteto thaj familijako planiribe
  - iii. grupe save keren buchi an kodola umala.
- 38. E terne manusha trubuj te oven aktivno asocirime e planiribasar, implementacijasar thaj evaluacijasar ko informacije thaj javera servisija so si vash e terne manusha pe kodo umal.

1.14 Politika vash avibe dzi ko hakaja thaj kanuno/zakono/

- 39. Te shaj te dzivel pes khetane, e thema si bazirime upral e zakonija/kanunija/ save so musaj te oven respektirime savorendar. Ano demokratikane thema kodola zakonura si diskutirime thaj adoptirime/lendine/ kotar e themutne alusarde reprezentantija thaj si vakerdine pe konkretno ekspresije, specijalno ande zakonura thaj tekstija so phenen vash e hakaja thaj obligacije vash sa e manusha.

40. Sostar kodola tekstongo numero bajrola sako dzives, si phareder thaj phareder e manushenge te dzanen thaj te respektirinen sa kodola tekstija, sikavela pes jekh dispariteti mashkar e manusha. E terne manusha majbut si astardine kodole fenomenosar.
41. Kodoleske, e lokalne thaj regionalne autritetija trubuj te keren fasilicija pe terne manushengo avibe/akseso/ dzi pe lengere hakaja:
- i. kodolesar so ka den pengo dzanipe trujal diseminacija vaj informacija, specijalno ande shkole, ternengere grupe thaj informacijakere servisija;
  - ii. kodolesar so ka den shajipe e terne manushenge te aplicirinen pengere hakaja trujal e suporteskere servisija dizajnirime te keren buchi e terne manushencar so ka mangel kodo;
  - iii. kodolesar so e terne manushenge ka del pes shajipe te participirinen pen eve kanunengoro keribe.

Kotor II: Instrumentura vash ternengi participacija

42. Te shaj te resel pes chachuni ternengi participacija, trubuj te del pes e ternenge ano vasta varesave instrumentura. Te kerel pes kodo, trubuj te del pes shajipe e ternenge te len than ande treningura, te oven informirime, te phenel pes olenge vash komunikacija, te del pes zhutipe pe lengere projektura thaj te vazdel pes olengoro intereso thaj sama vash olengere komunitetura thaj vash e volontarno buchi. I lachi participacija si gasavi participacija so si e ternengi ande politikane partije, kino-bikinibaskere unije thaj asocijacije, thaj anglal sa, te del pes shajipe e ternenge te vazden korkori pengere asocijacijen

II.1 Trainingo vash ternengiri participacija

43. E lokalne thaj regionalne autoritetija, dzanindoja kaj e shkole khelena dominantno rola ano ternengo dzivdipe, trubuj te del shajipe, ande shkolako trujalipe, suportu thaj treningo ande ternengi participacija, manushikane hakajengi edukacija thaj na-formalno sikljovipe ande shkole. Von trubuj vi te den treningo thaj suportu vash e participacija e ternengi ande asocijativno dzivdipen thaj ande lengere lokalno komunitetija thaj kote te keren promoviribe pe:

- i. vokacijengo treningo vash e sichara thaj bucharne so kerena buchi e ternencar ande praktika pe terne manushengi participacija;
- ii. sa e forme kotar e participacija so shaj te len e chavore ande shkola;
- iii. civilno edukacijakere programija ande shkole;
- iv. edukacija vash e ternengere grupe, kodolesar so ka del pes than kodolesar so ka del pes olenge suportu upral e pharuvipe mashkar lende lache praktike.

II.2 Terne manushengo informiribe

44. I informacija butivar si i kleja vash participiribe, thaj e terne manushengo hakaj te ovel olen aksesos/te shaj te aven/ dzi pe informacije thaj shajipena vash e bucha upral save e ternen isi intereso, si prendzarde ande oficijalne Europakere thaj internacionalno documentura,¹ thaj na numa ano konteksto kotar o lokalno thaj regionalno dzivdipe.
45. Te shaj te partircirinen ande aktivitetija thaj ano dzivdipe an pengere komunitetija, vaj te len beneficije kotar e servisura thaj e shajipendar so si angli lende, e terne manusha trubuj te dzanen vash sa kodo. O participiribe ano aktivitetija thaj projektija pe save isi e ternen intereso thaj saven von korkorre organizuin, butivar si phundro majangle ando proceso vash lengoro horeder involviribe ani komuniteta, leindoj kate vi e politikane dzivdipe.
46. Kodoleske, e lokalno thaj regionalno autoritetura trubuj te den suporto thaj te buhljaren e informacijen thaj e centron so dena informacije vash e terne manusha, te shaj te sigurinel pes kaj von dena kvalitetno servisura, gasave save so si rodine kotar e terne manusha. Oorig kote so gasave centrura na egzistuin, e lokalne thaj regionalno autoritetija thaj e javera relevantno akterura, trubuj te promovirinen thaj te azhutinen gasave centrongo phutaripe, inter alia, trujal e structure so aba egzistuin, sar so si e shkole, ternengere servisija thaj librarije. Specijalno aktivitetija trubuj te keren pest e lel pes informacija savi so trubuj e grupake kotar e terne manusha saven aba isi pharipe te aven dzi pe informacija (chibjakere bariere, naj len internet thaj javer).

---

¹. *Sar egzamplo dikh e Rekomandacija No. R (90) 7 katar e Ministerongo Komiteto ano Europako Konsilo vash informiribe thaj dejbe godi e terne manushenge andi Europa, adoptirime pe 21 februaro 1990 bersh.*

47. E informiribaskere servisija vash e terne manusha musaj te dzan pali varesave profesionalno principija thaj standardija.² Publikane autoritetonge del apes kurazho te garantirinen gasave standarden thaj te promovirinen pengoro kulturakoro trujalipe, kote so shaj, dzaindoj pali e nacionalno (vaj regionalno) kvalitetno aktivitetura thaj standardura. E terne manushen trubuj te ovel shajipe te participirinen an preparacije, implementiribe thaj evaluiribe pe aktivitetija thaj produktija kotar e ternengere informiribaskere centrija/servisija, thaj te oven reprezentirime an pengere legaripbaskere grupe.

11.3 Promoviribe ternengi participacija trujal informacije thaj komunikacijakere tehnologije

48. Informacija thaj komunikacijakere tehnologija shaj te den neve shajipena vash informiribe thaj terne manushengiri participacija. Shaj te len pes vash pharuvipe informacijengo, thaj najisarindoj vash lengere inter-aktivitetija, te vazden e terne manushengiri participacija ko ucheder nivelu. E loklane thaj regionalno autoritetija kodoleske trubuj te len kodola tehnologije an peskoro informiriba thaj participacijakere politike, numa teli e kondicije kaj o aksesu dzi pe kodola tehnologije garantirime sa e terne manushenge, sar vi o treningo vash kodola neveder instrumentura.

11.4 Promoviribe e terne manushengiri participacija ano mediumija

49. Dzikote e terne manusha si e majbare medijengere konsumatorija, von shaj vi te oven akterura an kodola umala kodolesar so ka del pes olenge shajipe te len bareder participacija thaj produkcija e informacijengo so shaj te arakhen pes trujal e mediumija. Trujal olengo drom dikhipasko e terne shaj te den lacheder informacije trujal e mediumija vash e manusha save sip e lengere bersha. Kodi participacija pe jekh vrama dela vi shajipe e terne manushenge te hacharen lacheder sar kerela pes jekh informacija thaj sar te kerel pes lacheder kritikani masa.

---

². Sar egzemplo dikh e Europaki Ternengi Charta adoptirimi kotar e Europaki Ternengi Internacionalno Agencija vash Konseliribe (ERYICA).

50. Kodoleske e lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj te den suporto pe kreiribe thaj mediongoro funkcioniribe (radio, televizija, skrinisardi thaj elektronikano press thaj javera) kerdine terne manushendar vash e terne manusha, sar vi te del relevantno trening programija e ternenge vash kodo.

11.5 Dejbe kurazho e terne manushenge te keren volontarno buchi thaj te len bareder sama so achol pes an lengere komunitetija

51. E terne manusha trubuj te len suporto thaj kurazho te khuven ande volontarno aktivitetija. Pe vrama kana e terne si teli varesavi presija te keren sukceso sar individualno amnusha ani edukacija thaj an pengi buchi, si but importantno te promovirinel pes thaj te prendzarel pes vi o voluntarizmo. Kodoleske, e lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj:

- i. te den suporto te keren pes volontarno centrura thaj te buhljaren pes inicijative kolengo cilo ka ovel te den suporti thaj te promovirinen e terne manushengo involviribe ano volontarno aktivitetija sar so si o informiribe thaj promoviribaskere kampanje.
- ii. ko partneriribe e terne manushencar, volontarno organizacijencar, edukacijakere autoritetoncar thaj e manushencar so dena buchi, te zuraren sistemura save ka prindzaren thaj ka validirinen e volonterno aktiviteton ande formalno edukacijakoro sistemo thaj ano arakhibe buchi.

11.6 Suporti vash e terne manushengere projektija thaj inicijative

52. Trujal pengere adzikerimata thaj mangipena, e terne manushen isi but ideje save so shaj te prekeren pes sar projektija thaj lokalno aktivitetija kolendar shaj savour te len beneficije. Te dijas pes lacho suporto, kodola projektija olengoro sukceso, numa vi olengere hibi, shaj te zhutin e terne manushen te zuraren pengo sens vash responsibiliteto thaj vash olengi komuniteta, kodolesar so ka oven socijalno akterura. E lokalne thaj regionalne autoritetija, kodoleske trubuj te keren fasilitacija pe kodole projektongi implementacija, cikne vaj bare, kodolesar so ka del pes olenge shajipe te keren pes kotar e profesionalcija thaj te ovel olen shajipe te aven dzi pe finasijaki, materijalno vaj tehnikani asistencija.

II.7 E terne manushengere organizacijengo promoviribe

53. E terne organizacije si unikatna vash kodo so von si primarno fokusirime upral e e dikhipena thaj e ternengere interesija thaj adzikeripa. Von, vi dena than kote so e terne manusha ka shaj te sichon thaj te arakhen e shajipena vash participiribe ano decizijengo anibe/keripe/ thaj e akcije so shaj te keren pes javere manushencar. Von shaj te oven strukturirime organizacije vaj shaj te oven na-formalno grupe kotar e terne manusha. Si importantno kaj e terne manushen ka ovel shajipen te oven ani ternengi organizacija, ja palem komuniteta, te khamle kodo. E terne manushen trubuj te ovel vi o hakaj te ovel olen dendo suporto vash kodo te keren korkori pengere organizacijen, te mangle te keren kodo. Kodoleske:

- i. e lokalno thaj regionalno autoiteton trubuj te ovel specifikano budzeto dizajnirimo te shaj te del suporti e ternengere organizacijenge save so ka keren aktivitetija vaj ka den servisija, ja palem ka oven o glaso/krlo/ e terne manushengo kotar olengere komunitetija. Preference trubuj te oven dendine vash e organizacije save si legardine terne manushendar vash e terne manusha vaj politike thaj sistemija, sa cilosar te sigurinel pes aktivno ternengi participacija;
- ii. e lokalno thaj regionalno autoritetija shaj te zuraren/buhljaren/ e Europako Konsilekere komenadzmentoskere principija thaj sistemo vash decizijakere keriba/aniba/ ko partneriribe e terne manushencar thaj ternengere organizacijencar. Si importantno kaj kote si kerdine gasave komenadzmentoskere strukturi, e terne manusha thaj e ternengere organizacijen te ovel respekti thaj te oven saste partnerija, sar vi te ovel olen shajipe te participirinen vaj na, te khamle/mangle/ kodo.

11.8 Ternengiri participacija ano nagavernoskere organizacije (NGO) thaj politikane partije

54. Energicho, korkorutno thaj aktivno nagavernoskoro sektoro si importantno element pe sako jekh chachuno demokratikano them. Si importantno vi e javera sektorija kotar o civilno them, sar so si e politikane partije save si zurale thaj aktivne pe lokalno thaj vi pe regionalno nivelo. O participiribe ano demokratikano dzivdipe pe savo vi te ovel them, region vaj lokaliteto si buteder kotar kodo numa te alusarel pes akola nekobor bersh. Kodoleske I participacija ano NGO, vaj ande politikane partije si but importantno, sostar von azhutin e manushen te oven involvirime, te shaj te keren influence, te keren decizije thaj akcije pe jekh kontinuiteto. Dureder, si krucijalno e terne manushenge te del pes kurazho thaj suportu te participirinen pe gasavo organizirimo dzivdipe an pengere komunitetija.
55. E lokalno thaj regionalno autoritetija trubuj te den finansijakere thaj javera resursija/hainga/ vash e NGO save o aktivno promovirina e terne manushengiri participacija an pengere aktivitetija thaj demokratikane structure vash decizijengoro anibe thaj procedure.
56. E lokalno thaj regionalno autoritetija ko partneriribe e politikane partijencar pe jekh na-politikano drom, trubuj te promovirinel e terne manushengo involviribe ane partijengo politikano sistemo, generalno dikhindoj, thaj te del suportu pe specifikane politikane akcije, sar so si o treningo.

Kotor III: Institucionalno participiribe e terne manushengo ano lokalne thaj regionalne butja

57. Te shaj te ikljovas kotar e sektorijalne politike kolenge vakerdem ando kotar jekh, e lokalne thaj regionalno autoritetija trubuj te keren vi adekvatno structure vaj aranzhmanura save ka shaj te den shajipena e terne manushenge te len than ande thana kote so kerena pes e decizije thaj debate sav so afektirinena olen.
58. Kodola structure ka len diferentno/javereder/ forme, dzaindoj pali o nivelo pe save si etablirime/kerdine/, an varesavo gav, foro, vaj region. Von trubuj te keren e kondicije vash chachuno dijologo thaj partneriribe mashkar e terne manusha thaj e lokalno thaj regionalno autoritetija, thaj von trubuj te den shajipe e terne manushenge thaj olengere reprezentonge te oven aktorija ande politike save so afektirinena olen. Gasave structure, normalne trubuj te oven reprezentativno thaj permanentno thaj save ka keren buchi upral sa so si sikavdino sar ternengo interesu. Dureder, shaj te keren pes vi varesave ad hoc structure vash debata pe specifikani buchi. Kote so shaj, trubuj te keren pes vi varesave kombinirime forme.

III.1 Ternengere konsilija, ternengere parlamentija, ternengere forumija

59. Efektivno participiribe e terne manushengo ano lokalno thaj regionalno bucha trubuj te ovel bazirimo upral olengiri sama vash socijalno thaj kulturakere pharuvipena save so lena than an lengere komunitetija thaj rodona permanentno reprezentativno structure, sar so si ternengoro konsili, ternengoro parlamenti vaj ternengo forumo.
60. Gasave structure shaj te keren pes alusaribasar/elekcijencar/ vaj e ternengere organizacije te den e reprezentantongere anava, ja palem kodi buchi te keren volontarno. E manusha membrura trubuj te sikaven e komunitetako chachuno muj.
61. E terne manusha shaj te akceptuin direktno responsibiliteto vash e projektura thaj te khelen aktivno kotar pe gasave politike. Kodoleske, e lokalno thaj e regionalno autoritetija trubuj te den suporto vash e structure save ka keren aktivno participiribe.

62. Kodola structure dena jekh fizikano frejmvorko vash chachuni ekspresija terne manushendar vash pengere grizhi, specijalno kana trubuj te adresirinen pes dzi pe autoritetija thaj kana trubuj te del pes olenge varesaavo propozalo. E bucha so trubuj te vazden pes shaj te reflektirinel kodole butjen so si ano Kotor I kodole chartatar.
63. E role kotar gasave structure shaj te oven:
- i. dejbe forumo vash slobodno ekspresija kotar e terne vash olengere grizhi, phangle, inter alia, e propozalencar thaj politikendar so avena e autoritetondar;
  - ii. dejbe shajipe e terne manushenge te keren propozalura e lokalno thaj e regionalno autoritetonge;
  - iii. shajipe e autoritetija te konsultirinen e terne manushen vash specifikane butja;
  - iv. dejipe forumo kote so e projektija save involvirinea terne manushen, shaj te oven zurarde, monitoririme thaj evaluirime;
  - v. keribe forumo te fasilitirinel e konsultacijen terne manushencar olengere asocijencar thaj organizacijencar;
  - vi. fasilitiribe e terne manushengere participacija an javer konsultativne grupe an lokalno thaj regionalno autoritetija.
64. By giving young people the opportunity to speak and act on the problems affecting them, such structures provide training in democratic life and the management of public affairs.
65. E terne manusha kodoleske trubuj te ovel kurazho te participirinen pe gasave structure thaj aktivitetija, an lengoro frejmvor, vaj te shaj te promovirinen pengere kapacitetija thaj te sichon vash praktikiribe e principongo vash demokratikano themutnipe. Specijalno kodole terne manushenge save keren projektura thaj dijalogija e autoritetoncar thaj gasave structure shaj te den forumo vash treningo ano demokratikano legaripe/liderura/.

66. Vi e lokalno thaj e regionalno autoritetija, sar vi korkore e terne manusha, ka shaj te len beneficije kotar kodo multiplikativno efekto so sikavel kaj e terne manushengiri participacija ano gasave structure shaj te anel dzi pe ternengiri motivacija te praktikirinen pengere civilno hakaja, sar so si I participacija ano alusariba/elekcije/ vaj javera forme kotar o votiribe leindoj ani godzi i referenda.

III.2 Suporto vash e structure pe ternengi participacija

67. Te shaj te funkcionirinen efektivno, e institucionalno structure vash e ternengiri participacija (vi te si formalne vaj naformalne) rodona hainga/resursija/ thaj suporto. Kodoleske e lokalno thaj regionalno autoritetija gasave strukturenge trubuj te den than, finansijako azhutimos thaj materijalno suporto so ka sigurinel kaj von ka keren laches thaj efektivno buchi. Kodo suporto so shaj te len, na phenela kaj gasave structure nashti te roden buteder finansijako zhutimos thaj materijalno suporto kotar javera hainga, sar so si e privatnikane fondacije thaj kompanije.

68. e lokalne thaj regionalno autoritetija trubuj te sigurinen kaj e provizije suportostar vash e structure pe ternengiri participacija si garantirime. Kodoleske von trubuj te sigurinen garantore – manushes vaj grupa manushendar – save ka dikhen I implementacija kotar o suporto, thaj pe save manusha te trubuj, von ka shaj te adresirinen sa phengere phuchipena.

69. Gasavo manush, vaj grupa manushendar trubuj te ovel independentno kotar e politikane structure thaj kotar e structure e terne manushengere participacijatar, thaj olengiri nominacija trubuj te ikljol kotar e soduj riga.

70. Dureder, vash o garanto thaj upreder vakerdino suporto, I funkcija kodole manusheski/manushengi trubuj te lel andre:

- i. te aktuil pe linijamashkar e terne manusha thaj e elektirime lokalno thaj regionalno reprezentantura vash savi vi te ovel buchi vazdimi kotar savi vi te ovel hemimmi rig;

- ii. te aktuil sar advokato vash e terne manusha vis-à-vis e lokalno thaj regionalno autoritetija pe situacije kana isi tenzija mashkar e duj riga;
- iii. te aktuil sar kanalo trujal savo e lokalno thaj e regionalno autoritetija shaj te keren komunikacija e terne manushencar;
- iv. te kerel regularno reportija vash e terne manushengi sama pe lokalno thaj regionalno autoritetija, te shaj te kreel evaluacija pe participacijakoro nivelo kotar e terne manusha an lokalno thaj regionalno dzivipen, sar egzemplo, trujal e projektongi implementacija vaj strukturengo involviribe upral e ternengiri participacija.

Kongreso e Lokalne thaj Regionalne Autoritetongo ani Europe
Council of Europe
F – 67075 Strasbourg Cedex
Tel. : + 33 (0) 3 88 41 20 00
Fax. : + 33 (0) 3 88 41 27 51 or 37 47
Internet : <http://www.coe.int/cplre>
E-mail : webcplre@coe.int